

En vägvisare för barnets århundrade

Berättelse

En ovanlig start

Ellen Key föddes 1849 på gården Sundsholm i Småland, i en familj där politik och idéer hörde till vardagen. Hennes far var riksdagsman, och de samtal hon hörde hemma gav henne tidigt en känsla för samhällsfrågor. Något som däremot skulle forma henne ännu mer var att hon aldrig gick i en vanlig skola. I stället bildade hon sig själv genom att läsa i familjens stora bibliotek. Den fria och självständiga inläringen, utan tvång och utan stränga lärare, blev en erfarenhet som hon senare skulle göra till en hel filosofi.

Från gård till storstad

När Ellen var omkring trettio år drabbades familjen av ekonomiska svårigheter, vilket innebar att gården måste säljas. Hon flyttade till Stockholm och tvingades försörja sig själv. Hon arbetade som lärare vid en flickskola och höll dessutom föreläsningar för arbetare på kvällarna. Trots att hon själv saknade traditionell skolbakgrund blev hon en uppskattad lärare, följaktligen inte för att hon kunde rabbla fakta, utan för att hon mötte sina elever som tänkande människor.

Barnets århundrade

Med åren växte författaren Ellen Key fram. Hon skrev om kärlek, äktenskap, kvinnors villkor och uppfostran. År 1900 kom det verk som gjorde henne världsberömd: *Barnets århundrade*. Titeln var ett slags löfte och en utmaning. Det nya seklet, menade hon, borde bli den tid då samhället äntligen satte barnet i centrum.

Hennes budskap var radikalt för sin tid. Skolan var ofta sträng, och äga var tillåten. Mot detta ställde Ellen Key en helt annan syn: barn skulle inte tuktas utan vägledas, och de skulle få utvecklas i sin egen takt. Hon liknade barnet vid en växt som behöver ljus och näring för att blomma, vilket innebär att den vuxnes uppgift inte är att tvinga fram något, utan att skapa goda villkor. Många reagerade med ilska, men hennes ord nådde långt utanför Sverige, och boken översattes till en rad språk.

En egen röst i kvinnofrågan

Ellen Key var också en tidig förespråkare för kvinnlig rösträtt. Samtidigt intog hon en egen och omdiskuterad hållning. Å ena sidan krävde hon att kvinnor skulle få samma politiska rättigheter som män. Å andra sidan menade hon att kvinnor inte borde sträva efter att bli kopior av män, utan att deras särskilda erfarenheter, inte minst som mödrar, behövdes i samhället. Den ståndpunkten väckte debatt redan då och diskuteras fortfarande.

Strand och eftermälet

På äldre dagar lät Ellen Key bygga huset Strand vid sjön Vättern, nära berget Omberg. Där tog hon emot gäster, läste och skrev fram till sin död 1926. Hennes liv rymmer en tydlig linje: tron på

individens frihet och på varje människas rätt att växa. Trots detta blev hon aldrig en person som alla höll med om. Hennes idéer både hyllades och kritiserades, vilket kanske är det tydligaste tecknet på att de betydde något. Tanken att ett barn är värdefullt i sig och har rätt till frihet lever vidare i skolor långt bortom hennes egen tid.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
självständig	som tänker och klarar sig på egen hand
filosofi	ett genomtänkt sätt att se på något
ekonomiska svårigheter	problem med pengar
försörja sig	tjäna sina egna pengar att leva på
uppskattad	omtyckt, värderad av andra
radikal	som vill ändra mycket, går långt
aga	att slå barn som straff (förr tillåtet)
tukta	uppfostra hårt med straff
vägleda	visa vägen och hjälpa, utan tvång
förespråkare	någon som kämpar för en sak
ståndpunkt	en bestämd åsikt
eftermäle	hur man minns någon efter döden
hylla	prisa, säga mycket gott om

Läsförståelsefrågor

1. Vad var ovanligt med Ellen Keys egen utbildning?
 1. Hon studerade vid ett universitet utomlands.
 2. Hon bildade sig själv genom att läsa hemma.
 3. Hon gick i en mycket sträng internatskola.
2. Hur påverkade familjens ekonomi Ellens liv?
 1. Hon blev rik och behövde aldrig arbeta.
 2. Hon ärvde gården och bodde kvar i Småland.
 3. Gården såldes och hon fick försörja sig själv i Stockholm.
3. Varför uppskattades Ellen som lärare?
 1. Hon mötte eleverna som tänkande människor.
 2. Hon lät eleverna lära sig fakta utantill.
 3. Hon var sträng och krävande.
4. Vad var huvudtanken i *Barnets århundrade*?
 1. Att skolan borde bli ännu strängare.
 2. Att det nya seklet borde sätta barnet i centrum.
 3. Att barn borde börja arbeta tidigt.
5. Hur såg Ellen Key på den vuxnes roll i barnets utveckling?
 1. Den vuxne ska tvinga fram resultat.
 2. Den vuxne ska skapa goda villkor så att barnet kan växa.
 3. Den vuxne ska låta barnet vara helt ensamt.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Ellen Key ville att kvinnor skulle få rösträtt.
 2. Alla höll med om Ellen Keys idéer.
 3. Ellen Key skrev sina böcker på engelska.
 4. Ellen Key arbetade som lärare innan hon blev känd författare.
7. Förklara med egna ord vad Ellen menade med att barnet är som en växt. (Öppen fråga)
8. Varför var Ellens syn på skolan radikal just på den tiden? (inferens)
9. På vilket sätt var Ellens hållning i kvinnofrågan "egen" och omdiskuterad? (öppen fråga)
10. Vad gjorde Ellen Key under sina sista år på Strand?
11. Texten säger att det är ett "tecken" på att hennes idéer betydde något att de både hyllades och kritiserades. Hur ska man förstå det? (inferens)

12. Varför kan man säga att Ellens idéer “lever vidare”? (öppen fråga)

Facit

1. b
2. c
3. a
4. b
5. b
6. 1. ja b) nej c) det står inte i texten d) ja
7. Exempel på svar: Hon menade att ett barn behöver kärlek, frihet och goda villkor för att kunna utvecklas, precis som en växt behöver ljus och näring för att blomma. Den vuxnes uppgift är att ge det, inte att tvinga.
8. Exempel på svar: På den tiden var skolan ofta sträng och äga var tillåten. Ellens tanke att barn skulle vägledas och få frihet i stället var motsatsen till det vanliga, därför uppfattades den som radikal.
9. Exempel på svar: Hon ville att kvinnor skulle få rösträtt, men samtidigt menade hon att kvinnor inte skulle bli som män, utan bidra med sina egna erfarenheter. Det var en ovanlig kombination som många inte höll med om.
10. Exempel på svar: Hon tog emot gäster, läste och fortsatte att skriva fram till sin död 1926.
11. Exempel på svar: Om idéerna varit oviktiga hade ingen brytt sig. Att människor både hyllade och blev arga visar att tankarna berörde och hade verklig betydelse.
12. Exempel på svar: Hennes tanke att barn är värdefulla och har rätt till frihet används fortfarande i hur skolor arbetar, även i andra länder.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Texten kombinerar Ellen Keys biografi med hennes pedagogiska och feministiska idéer och kräver viss tolkning. Tema: barnsyn, frihet och samhällsförändring. Lämplig för samtal om hur historiska idéer påverkar dagens skola.

Diskussionsfrågor

- Ellen Key ville sätta “barnet i centrum”. Vad innebär det i en skola, tycker du? Märks det i skolan i dag?
- Hon menade att barn ska vägledas i stället för att tvingas. Var går gränsen mellan frihet och regler för barn?
- Ellens åsikt att kvinnor inte ska bli “kopior av män” diskuteras fortfarande. Vilka argument finns för och emot en sådan tanke?

- Idéer som väcker både hyllning och ilska sägs ofta vara viktiga. Håller du med? Ge ett exempel.
- **Skriv (5–6 meningar):** Beskriv en idé eller en person som har förändrat hur du ser på skola eller barn. Förklara vad förändringen bestod i och varför den var viktig för dig.

Källor och faktagranskning

- Ellen Key, svenska Wikipedia: https://sv.wikipedia.org/wiki/Ellen_Key
- Ellen Key, Nationalencyklopedin: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/ellen-key>
- Ellen K S Key, Svenskt biografiskt lexikon: <https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=11453>
- Om Ellen Key, Ellen Keys Strand: <https://ellenkey.se/omellenkey/>
- Ellen Key, Encyclopaedia Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Ellen-Key>

Faktagranskad i juni 2026. Ellen Key föddes 11 december 1849 i trakten av Sundsholm (Gladhammars socken nära Västervik) och dog 25 april 1926 på sitt hem Strand vid Omberg. Hennes mest kända verk är Barnets århundrade (1900), som översattes till många språk. Hon arbetade som lärare i Stockholm, bland annat vid Anna Whitlocks skola, och föreläste vid Arbetareinstitutet. Hon var difference-feminist och tidig förespråkare för kvinnlig rösträtt. Osäkerhet: dödsdatumet anges på enstaka håll som 26 april, men de flesta tillförlitliga källor (svenska Wikipedia, NE, Britannica) anger 25 april 1926. Exakt födelseort anges ibland som Sundsholm (familjens gård) och ibland som Gladhammars socken; gården låg i den socknen.

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.